

Σ Υ Λ Λ Ο Γ Ο Σ Ε Λ Λ Η Ν Ω Ν Α Ρ Χ Α Ι Ο Λ Ο Γ Ω Ν

Ερμού 136, 10553 Αθήνα. Τηλ-Fax.: 2103252214, E-mail:archaeol@otenet.gr, www.sea.org.gr

Αθήνα, 22/8/2022

Ανοιχτή επιστολή του Συλλόγου Ελλήνων Αρχαιολόγων προς την Γενική Διευθύντρια της UNESCO κ. Audrey Azoulay για τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν τα μνημεία της Αγίας Σοφίας και της Μονής Χώρας

Ανοιχτή επιστολή προς την Γενική Διευθύντρια της UNESCO Audrey Azoulay απέστειλε στις 22/8/2022 ο Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων ζητώντας από την UNESCO να παρέμβει δυναμικά ώστε να αναστραφεί η παρούσα κατάσταση που μόνο κινδύνους εγκυμονεί για τα μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της Αγίας Σοφίας και της Μονής Χώρας.

Ο Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων, σε συνέχεια προηγούμενων παρεμβάσεων του για το θέμα, θα απευθυνθεί στη διεθνή επιστημονική κοινότητα για να υπάρξουν ψηφίσματα και κείμενα υπογραφών για την διάσωση των μνημείων.

Ακολουθεί το κείμενο της επιστολής στα ελληνικά, ενώ επισυνάπτεται η επιστολή στα αγγλικά.

Η Αγία Σοφία της Κωνσταντινούπολης αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα αρχιτεκτονικά δημιουργήματα του κόσμου, το πιο αντιπροσωπευτικό μνημείο του βυζαντινού πολιτισμού. Πρόκειται για ένα κορυφαίο -ως προς τη σύνθεση, τον διάκοσμο και την κατασκευη-οικοδόμημα που επιβλήθηκε με το κάλλος και την ονομασία του στους Οθωμανούς οι οποίοι κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη το 1453.

Η λειτουργία της Αγίας Σοφίας ως επισκέψιμου μνημείου από το 1935 έως το 2020 εξασφάλισε την απρόσκοπτη πρόσβαση του κοινού στο σύνολο των αριστουργημάτων που αυτή διαθέτει. Στο διάστημα της μουσειακής της χρήσης αποκαλύφθηκαν και συντηρήθηκαν βυζαντινά ψηφιδωτά και αποκαταστάθηκαν τμήματα του κτηρίου, σύμφωνα με ένα πρόγραμμα που προέβλεπε τη σταδιακή αποκάλυψη και προβολή της ιστορικής ταυτότητας του μνημείου. Έτσι, ο επισκέπτης, Τούρκος και ξένος, είχε τη χαρά να απολαμβάνει την αξία αυτού του κορυφαίου μνημείου που κοσμεί την Κωνσταντινούπολη από τον 6ο αιώνα μ.Χ.

Η απόφαση του τουρκικού Συμβουλίου της Επικρατείας το 2020 να ακυρωθεί η απόφαση του 1934 που προέβλεπε την μουσειακή χρήση της Αγίας Σοφίας και να αναγνωρίσει αποκλειστικά το καθεστώς της ως βακουφίου του σουλτάνου Μωάμεθ Β΄ (1432-1481) άνοιξε τον δρόμο για την επαναφορά του μνημείου στο καθεστώς λειτουργίας του επί της Οθωμανικής εποχής. Τότε, το 2020, είχε προκληθεί παγκόσμια ανησυχία για τα προβλήματα που θα δημιουργούνταν με τη χρήση ενός τέτοιου μνημείου ως χώρου λατρείας, καθώς η διαχείριση χωρίς επιστημονικό γνώμονα θα επέφερε σταδιακά στην Αγία Σοφία αλλοιώσεις

και βλάβες. Για τα προβλήματα αυτά είχαμε εκφράσει προειδοποιήσεις μαζί με άλλους επιστημονικούς φορείς.

Και δυστυχώς αυτά τα προβλήματα πλέον εμφανίστηκαν στην πορεία. Από το 2020 και ιδίως το τελευταίο διάστημα έχουν έρθει στο φως της δημοσιότητας φωτογραφικά τεκμήρια¹ με δυσοίωνες προοπτικές για το μέλλον της Αγίας Σοφίας. Τα νεότερα ξύλινα θυρόφυλλα της Βασιλείου Πύλης υπέστησαν βλάβες, επιχρίσματα των τοίχων αποξέστηκαν και αφαιρέθηκαν, κρήνες και θύρες χρησιμοποιήθηκαν για τη φύλαξη υποδημάτων, μαρμάρινες πλάκες δαπέδου καταστράφηκαν. Τα μοναδικά βυζαντινά ψηφιδωτά παραμένουν σκεπασμένα και αθέατα. Η αρχαιολογική επιστήμη έχει μείνει εκτός του μνημείου.

Όλα αυτά και όσα ακόμη δεν έχουν γίνει γνωστά συνδέονται με την αλόγιστη εισροή επισκεπτών (προσκυνητών) στο τέμενος και την αντιμετώπιση της Αγίας Σοφίας ως ενός τεμένους χωρίς ιστορικό βάθος, ως ενός χώρου όπου απουσιάζει ο σεβασμός στην ιστορία και την τέχνη. Η έλλειψη ελέγχου των επισκεπτών και η απουσία προσωπικού φύλαξης μαρτυρούν την αδιαφορία για την προστασία του μνημείου και αφήνουν την προστασία του μοναδικού μνημείου έρμαιο στην βούληση κάθε επισκέπτη ή προσκυνητή. Δικαιολογημένα λοιπόν έχει προκληθεί ανησυχία στο εσωτερικό της Τουρκίας και σε παγκόσμιο επίπεδο για την περαιτέρω ζωή της μοναδικής Αγίας Σοφίας.

Στο διάστημα των τελευταίων ετών (2006 και εξής) που η Διεύθυνση Θρησκευτικών Υποθέσεων ανέλαβε τη διαχείριση μνημείων που παλαιότερα είχε η Αρχαιολογική Υπηρεσία της Τουρκίας, πολλά μνημεία έχουν υποστεί ανεπανόρθωτες ζημιές. Στο πλαίσιο ανακαινιστικών πρωτοβουλιών της ανωτέρω Διεύθυνσης καταστροφές και αλλοιώσεις γνωρίζουν βυζαντινά και οθωμανικά μνημεία. Αντιπροσωπευτικές, από αυτήν την άποψη, είναι οι εργασίες που πραγματοποιήθηκαν στο Cumanin Camii της Αττάλειας, μνημείο με βυζαντινές, σελτζουκικές και οθωμανικές φάσεις, όπως και στο Süheyl Bey Cami της Κωνσταντινούπολη, τζαμί του εργαστηρίου του Σινάν (16ος αι.).

Με ανησυχία, λοιπόν, αντιμετωπίζουμε την είδηση ότι την τρέχουσα περίοδο εργασίες πραγματοποιούνται και σε ένα άλλο κορυφαίο βυζαντινό μνημείο της Κωνσταντινούπολης, στο άλλοτε καθολικό της Μονής της Χώρας (Kariye Camii), ώστε και αυτό να επαναλειτουργήσει ως τέμενος. Η απόκρυψη των ψηφιδωτών και των τοιχογραφιών συγκεκριμένου μνημείου, κορυφαίου δείγματος της παλαιολόγιας τέχνης, συνιστά πράξη ιστορικής στρέβλωσης. Διερωτόμαστε πώς θα μπορέσει η Μονή της Χώρας να περάσει αλώβητη στο νέο καθεστώς λειτουργίας μετά την απόφαση του 2020 που προέβλεπε και στην περίπτωση της την ακύρωση της μουσειακής της χρήσης και τη μετατροπή της και πάλι σε τέμενος.

Ο Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων έχει αποδείξει το συνεχές ενδιαφέρον του για την προστασία των υλικών καταλοίπων της Βυζαντινής εποχής, αγωνιζόμενος για μνημεία και χώρους που αντιμετώπισαν το ενδεχόμενο της καταστροφής, πρώτα από όλα στην ίδια μας τη χώρα. Το Βυζάντιο είναι μία κληρονομιά οικουμενική, μία παράδοση που συνδέει στενά λαούς

¹ Ενδεικτικά: <https://www.hurriyetdailynews.com/imperial-gate-in-hagia-sophia-mosque-damaged-173144>, <https://www.fourals.com/2022/05/24/new-vandalism-in-agia-sofia-they-scraped-the-walls-and-took-pieces-as-souvenirs/>, <https://www.duvarenglish.com/ancient-water-reservoir-broken-at-iconic-hagia-sophia-in-new-vandalism-news-60842>, https://twitter.com/ofyavascay?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etwteembed%7Ctwterm%5E1518744939814866944%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F

και έθνη στον χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, της Μεσογείου και πέρα από αυτήν. Η απαξίωση της Αγίας Σοφίας και της Μονής της Χώρας ακυρώνει τις κοινωνικές δυνατότητες που αναπτύσσει ο πολιτισμός, δεν καλλιεργεί την ιστορική και καλλιτεχνική παιδεία, στερεί από την Τουρκία την κατανόηση της ιστορικής της ταυτότητας, τη σημαίνουσα θέση που αυτή η χώρα οφείλει να έχει ως θεματοφύλακας του Βυζαντινού πολιτισμού και όχι μόνον αυτού.

Θα θέλαμε να σημειώσουμε ότι, σύμφωνα με την παράδοση, ο Μωάμεθ Β΄ την ημέρα της Άλωσης απέτρεψε έναν στρατιώτη του από το να αποσπάσει μία πλάκα μαρμάρου από το δάπεδο της Αγίας Σοφίας. Ο σουλτάνος ενήργησε ως προστάτης της Αγίας Σοφίας. Και πράγματι ήταν ο Μωάμεθ Β΄ εκείνος που σεβάστηκε την αξία του παλαιού χριστιανικού ναού, όταν τον μετέτρεψε σε χώρο μουσουλμανικής προσευχής και εξασφάλισε για τη λειτουργία του μία σημαντική περιουσία. Η Αγία Σοφία πέρασε στην Οθωμανική εποχή γνωρίζοντας μία νέα ακμή, χάρη στην ανακαινιστική πρωτοβουλία του Μωάμεθ, του Οθωμανού που σεβάστηκε και την ονομασία της. Δεν μπορεί στο όνομά του η Αγία Σοφία να υφίσταται αυτήν την καταστροφική διαχείριση.

Ζητάμε από την UNESCO να παρέμβει δυναμικά ώστε να αναστραφεί η παρούσα κατάσταση που μόνο κινδύνους εγκυμονεί για το μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.